

1. Door liefde ingewonnen

De tijd waarin Elizabeth wordt geboren, is een turbulente tijd voor de Schotse Kerk. In 1638, slechts enkele tientallen jaren voor haar geboorte, had de Schotse Kerk een belangrijke stap ondernomen om zich te ontworstelen aan het juk van Charles I, de koning van Schotland. Ondanks zijn pogingen om het leiderschap van de kerk voor zichzelf te behouden, ondertekenden duizenden Schotten dat jaar het National Covenant in Edinburgh. De belangrijkste notie van dit Verbond was dat ze Christus erkenden als het enige Hoofd van Zijn kerk. Om te benadrukken dat ze bereid waren om hun leven voor deze zaak te geven, doopten velen van hen de ganzenveer letterlijk in hun eigen bloed.

Vervolgeningen

De ondertekenaars van het Verbond van 1638 werden zwaar op de proef gesteld en intense vervolgingen waren het deel van de Schotse Kerk. In 1662 werden meer dan 400 predikanten gedwongen om hun gemeenten vaarwel te zeggen. Na hun afscheidspreek werd het hun verboden om minder dan twintig mijl (ongeveer 32 kilometer) van hun voormalige gemeente te verblijven. Het lijkende werk van John Howie, in het Nederlands uitgegeven onder de titel *Schotse Geloofshelden*, beschrijft tientallen voorbeelden van hen die leden onder deze vervolgingen. Bekende namen zijn James Renwick, James Guthrie, Samuel Rutherford en Alexander Peden. De vervolgingen, die voortduurden tot 1688, zijn de geschiedenis ingegaan als de *Killing Times*.

‘Wat zal het zijn?’

‘Komt, hoort toe, o allen gij, die God vreest, en ik zal vertellen, wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft.’ Wanneer Elizabeth haar pen in de inkt doopt om haar geestelijke ervaringen op schrift te stellen, schrijft ze de woorden van Psalm 66:16 bovenaan de bladzijde. Ze kan zich de tijd en plaats niet meer herinneren, maar ze weet wel dat

ze nog jong was toen Hij haar hart neigde om Hem te zoeken. Haar gedachten gaan terug naar haar jeugd.

Het geboortjaar van Elizabeth is 1672. Ze groeit op in een middenstandsgezin in Edinburgh, gelegen aan de Schotse oostkust. Haar vader, James, is bakker van beroep. Haar moeder, samen met een bekeerde tante, wijst haar voortdurend op de noodzaak van een leven met God. Elizabeth luistert met aandacht, maar het is duidelijk dat de kern van dit onderwijs aan haar voorbij gaat. In gesprekken met haar vriendinnen vertelt ze namelijk dat als ze zich goed gedraagt, ze naar de hemel zal gaan. In haar kinderlijke verbeelding is dat een plaats waar ze mooie kleren zal dragen en waar iedereen er prachtig uitziet. Dit komt Elizabeth zo aantrekkelijk voor dat ze er alles voor over heeft om in de hemel te komen. Ze neemt zich daarom voor om niet te vloeken en te liegen en alle zonden te vermijden. Daarnaast is ze vastbesloten om veel te bidden en de Heere te zoeken. Als ze al deze dingen doet, zo denkt Elizabeth, dan zal ze zeker in de hemel komen. Ondanks alle voornemens, realiseert ze zich echter terdege dat de zonden op de loer liggen en dat ze gemakkelijk toegeeft aan de verzoeken waarmee ze te maken heeft. Op die momenten vindt ze de godsdienst maar een somber gebeuren. Maar 's avonds, wanneer ze op bed ligt, drukt de werkelijkheid van hel en eeuwigheid op haar geweten. 'Wat zal het zijn als ik naar de hel moet gaan, waar ik *nooit* meer uitkom', zo denkt ze. Vooral het woordje *nooit* verontrust haar sterk. Maar Elizabeth stilt haar geweten door de gebeden op te zeggen die ze op school geleerd heeft. En zo leeft ze weer verder.

Farizeïsche godsdienst

Gedurende enkele jaren houdt Elizabeth zich op de been met wat ze een farizeïsche godsdienst noemt: ze is niet zonder zonden, maar zeker niet zo slecht als anderen. Dit verandert enigszins met de komst van ds. William Erskine, die van 1687 tot 1691 in Edinburgh staat. Zijn prediking, waar de 15-jarige Elizabeth met genoeg naar luistert, zet haar aan het denken. Om God meer te behagen, bidt ze nu persoonlijke gebeden in plaats van formuliergebeden. Daarnaast

komt ze soms aangedaan thuis na de dienst en kan ze haar tranen nauwelijks verbergen. Wanneer dit plaatsvindt, gelooft ze vast dat ze bekeerd is.

Na het overlijden van ds. William Erskine luistert Elizabeth regelmatig naar diensten van ds. James Kirkton. 'Zijn preken waren aangenaam', zo schrijft Elizabeth, 'en gemakkelijk te onthouden. Wanneer ik de inhoud aan anderen vertelde, dan kreeg ik complimenten en werd ik door hen geprezen, wat ik bijzonder op prijs stelde.' Desondanks denkt ze er zelfs niet over na om het gehoorde op zichzelf toe te passen. Terugdenkend aan die tijd, beklagt Elizabeth zich: 'Hoeveel redenen heb ik niet om me te verwonderen over de goedheid van de Heere! Hij zond me niet naar de afgrond met mijn zelfzuchtig bestaan, waarin ik mijn rechtvaardigheid zocht in goede werken, zonder ook maar na te denken wie ik van nature was!'

Ds. James Kirkton

James Kirkton (ca. 1628-1699) was een van de predikanten die in 1638 het National Covenant ondertekenden. Hij ging confrontaties niet uit de weg en gedurende zijn bediening verzette hij zich regelmatig tegen onjuistheden in het kerkelijk leven. Tegen het einde van de *Killing Times* verbleef hij, samen met zijn gezin, als vluchteling in Rotterdam, waar hij deel uitmaakte van een hechte vluchtelingengemeenschap. Als jonge tiener woonde de bekende ds. Thomas Halyburton daar de catechisatielessen bij die Kirkton op zaterdagmorgen gaf aan de kinderen van Schotse vluchtelinggezinnen. Daarnaast organiseerde hij tweemaal per week een bijeenkomst bij hem thuis waar hij een Bijbelgedeelte uitlegde.

In 1687 keerde Kirkton terug naar Schotland, waar hij predikant werd van de St. Giles Cathedral in Edinburgh. Tijdens zijn bediening waarschuwde hij soms tegen de laatste modeverschijnselen, waaronder het hoog opsteken van het haar van zijn vrouwelijke

gemeenteleden. Toen hij op een gegeven moment tijdens een dienst zag dat zijn eigen dochter dezelfde keuze had gemaakt, stak hij zijn ongenoegen niet onder stoelen of banken: 'Ik heb het hele jaar al gepreekt tegen de ijdelheid der vrouwen, en nu zie ik mijn eigen dochter in de kerk met het haar net zo hoog opgestoken als ieder ander!'

In 1690 publiceerde Kirkton een boek over de Schotse kerkgeschiedenis. Postuum werd een levensbeschrijving van zijn hand uitgegeven over ds. John Welsh (ca. 1570-1622).

Ds. Kirkton was getrouwd en had zes kinderen. Het leed bleef hem niet bespaard en hij moest de meesten van hen, evenals zijn vrouw, reeds vroeg aan de dood afstaan, voordat hij in 1699 op 71-jarige leeftijd overleed. Hij werd bijgezet in het familiegraf, de Trotter Vault, op de Greyfriars begraafplaats in Edinburgh.

De dag van Zijn heerkraft

De situatie van Elizabeth blijft onveranderd totdat ze onder het gehoor komt van ds. George Meldrum (ca. 1634-1709), de opvolger van ds. William Erskine. Tijdens zijn eerste dienst als eigen predikant van de gemeente spreekt hij over Jozua 24:15: 'Kiest u heden, wie gij dienen zult.' Onder tranen dringt hij zijn nieuwe gemeente aan te besluiten de Heere te dienen: 'Velen onder u zullen zeggen dat later te doen, en slechts weinigen zullen de keuze maken om dat *nu* te doen.' Om zijn woorden kracht bij te zetten, benadrukt de predikant dat hij niet van de preekstoel af kan komen totdat men gehoor geeft aan zijn oproep. In zijn preek haalt hij de woorden aan uit Hosea 2:1-3, waarin de profeet het volk Israël beschuldigt van geestelijk overspel. Die woorden snijden er diep in bij Elizabeth: 'Als ik het me goed herinner, dan was dit de eerste keer dat het voelde alsof de Heere in de eredienst tot mij sprak. Het was de dag van Zijn heerkraft en Hij maakte mij gewillig om Hem te dienen. O, dat ik deze dag nooit zal vergeten!'

De indrukken blijven, maar de vrees blijft niet achter. Veel tijd wordt nu in gebed doorgebracht. Elizabeth vreest echter dat de Heere haar niet hoort omdat ze geen antwoord schijnt te krijgen. Wanneer de woorden ‘Ik zal u niet begeven, en ik zal u niet verlaten’ in haar gedachten komen, brengt dit wat verlichting, hoewel ze niet eens weet of deze woorden in Gods Woord staan.

Gods gezant

De prediking van ds. George Meldrum – Elizabeth noemt hem ‘Gods gezant’ – is scherp en gunnend. Het helpt Elizabeth zichzelf te leren kennen en van zichzelf af te zien. De predikant wijst erop dat men Christus moet leren kennen in Zijn twee naturen en in Zijn drie ambten als Profeet, Priester en Koning. Daarnaast benadrukt hij dat gebeden die niet in de handen van Christus zijn gelegd, afgewezen worden. Als Elizabeth dat hoort, is ze met stomheid geslagen. ‘Ik was ervan overtuigd dat ik een plicht had vervuld die was aangenomen, want ik had Christus nooit nodig gehad.’

Als een herder die het beste met zijn schapen voorheeft, is de noodzakelijkheid en de gewilligheid van Christus een terugkerend thema in de prediking van ds. Meldrum. En Elizabeth drinkt zijn woorden in als water: ‘O, wat een liefde tot en verlangen naar Christus voelde ik in mijn hart als hij over deze zaken handelde en wanneer ik hoorde wat Hij gedaan en geleden heeft voor arme zondaren! Ja, Jezus heeft mijn hart door liefde voor Zichzelf ingewonnen.’

Ds. George Meldrum

George Meldrum (geb. 1634) was de vierde zoon van Andrew Meldrum, een verver uit Aberdeen. Op 17-jarige leeftijd behaalde hij zijn masters en twee jaar later werd hij benoemd als docent aan het Marischal College in zijn geboortestad. In 1658 werd hij predikant. Na vier jaar werd hij echter afgezet omdat hij de koning niet erkende als het hoofd van de Schotse Kerk.

Na de Glorious Revolution in 1688 nam ds. Meldrum een beroep aan van de Tron Kirk in Edinburgh. In deze positie speelde hij een belangrijke rol in het kerkelijk leven van de Schotse stad. In 1701 werd hij benoemd als hoogleraar in de godgeleerdheid in Edinburgh. Aanvankelijk was hij slechts bereid om dit ambt voor een jaar te bekleden, maar nadat er een hulpprediker werd benoemd in de Tron Kirk, nam hij een vaste benoeming aan.

Er is helaas weinig bekend over het persoonlijk en geestelijk leven van ds. Meldrum. Volgens een historicus van zijn tijd was zijn prediking ‘zoet, eenvoudig en gevoelig’. Daarnaast was hij een strijder voor het presbyteriaanse stelsel in de Schotse Kerk. Meldrum overleed in 1709.

Ds. Meldrum vindt er geen doekjes om dat lijden het deel zal zijn voor degenen die in Christus zijn. De boodschap van een gekruisigde Zaligmaker vervult Elizabeths hart echter met verwondering: ‘Dit was de meest gezegende tijding die ik ooit had gehoord. Hij sprak ook over het kruis, dat eenieder die Christus aanneemt, zal dragen. Mijn hart was gewillig om Christus te aanvaarden met welk kruis en welk verlies dan ook, en dat met vreugde en zonder voorbehoud.’ Elizabeth is ‘Christus deelachtig geworden’ en wenst ‘het beginsel van deze vaste grond tot het einde toe vast [te] behouden’ (Hebr. 3:14).

Advies

Elizabeth heeft veel vragen, met name als ze de verdorvenheid van haar hart leert kennen. Het verwondert haar dat ze vaak op zondag hoort preken over de dingen waar ze doordeweeks mee tobt. Daarnaast heeft ze soms persoonlijk gesprekken met ds. Meldrum. Tijdens deze gesprekken krijgt ze het advies om haar ervaringen op te schrijven. Aanvankelijk vindt Elizabeth dit maar een vreemd advies. Kortgeleden heeft ze echter een soortgelijk advies gehoord van ds. John Flint, een predikant uit een naburige gemeente, toen hij preekte

over Jesaja 44:5: ‘Deze zal zeggen: Ik ben des HEEREN; en die zal zich noemen met de naam van Jakob; en gene zal met zijn hand schrijven: Ik ben des HEEREN, en zich toenoemen met de naam van Israël.’ Elizabeth is graag bereid om dit advies op te volgen, maar weet niet precies waar ze moet beginnen. Uiteindelijk pakt ze de pen echter op.

Vastendag

Op zondag 12 augustus 1694 staat het Heilig Avondmaal bediend te worden in Elizabeths gemeente en ze heeft een diep verlangen om de dood des Heeren in de gemeente te verkondigen. Om zich voor te bereiden op deze gewichtige stap, besluit ze om de voorafgaande donderdag een dag van vasten te houden. In lijn met het advies van ds. Meldrum vertrouwt ze aan het begin van de dag haar gedachten en gebeden aan het papier toe.

Ik ben hier vandaag, o Heere, om een groot werk uit te voeren waar-toe ik niet in staat ben. Daarom begeer ik Uw bijstand. Ik wens een verbond aan te gaan, Heere, en het is mijn begeerte dat U met de onderhandelingen instemt. Spreek niet tot mij met de woorden van Psalm 50:16: ‘Wat hebt gij Mijn inzettingen te vertellen, en neemt Mijn verbond in uw mond?’ Hoewel het rechtvaardig zou zijn als U hetzelfde tegen mij zegt, zal ik op Uw eigen woord pleiten: ‘Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven’ (Matth. 11:28).

O Heere, niets is me meer tot last dan Uw afwezigheid zonder de oorzaak daarvan te weten, en de zonden die U weerhouden om mij nabij te zijn. Ik wens met Job te zeggen: ‘Behalve wat ik zie, leer Gij mij; heb ik onrecht gewrocht, ik zal het niet meer doen’ (Job 34:32). O Heere, ik heb Uw belofte ontvangen en zal delen in Uw gunst. Ik zal smeken dat mijn zonden mogen worden vergeven om Christus’ wil. Verleen mij toestemming om aan Uw heilige tafel te mogen zitten om mijn wens te verkrijgen. Ik neem de hemel en de aarde als getuigen dat ik meer naar Uw liefde verlang, dan naar alle rijkdommen van de wereld.

Help mij vandaag, Heere, als ik me voorbereid om een plechtig verbond met U aan te gaan. Ik ben volledig ongeschikt voor dit grote werk, maar U heeft in Uw Woord gezegd dat U gewillig bent om allen te ontvangen, die gewillig zijn om tot U te komen. Nu, o Heere, ik smeed U om mij barmhartigheid te tonen. Laat dit geen onvruchtbare vastendag zijn. U komt alle eer toe. Wees niet vertoornd op mij omdat ik dit schrijf, want ik doe dit om mijn gewilligheid te tonen om een verbond met U aan te gaan.

O Heere, ik smeed U: nader niet tot mij aan Uw tafel in gramschap maar in gunst. Schenk mij Uw barmhartigheid. Desondanks heb ik liever dat U tot mij komt met vermaningen, dan dat U zich geheel verbergt, want ik verlang ernaar om met U te verkeren. Het is me onmogelijk om mijn ongeschiktheid uit te drukken, maar ik onderwerp me aan Uw goedheid, zoals koningin Esther, toen ze naar de koning ging: Ik zal gaan, en als ik omkom, dan zal het aan Uw voeten zijn.

Christus' voorbeeld

Twee dagen later, op zaterdag, houdt Elizabeth een dag van voorbereiding. Ze herhaalt haar beloften om zich plechtig aan de Heere te verbinden. Tegelijkertijd bidt ze om tevreden te mogen zijn met wat haar deel in dit leven zal zijn. Op die manier wenst ze Christus' voorbeeld na te volgen.

O Heere, allerheiligste en meest genadige, aan Wie alle lof toekomt. Ik verklaar hier en vandaag dat ik Uw eigendom ben. Het is mijn voornemen, Heere, om in Uw kracht alle dagen van mijn leven nederig te wandelen; evenals U in alle dingen nederig was, zowel bij Uw geboorte als tijdens Uw verblijf in deze wereld. U bent voor mijn zonden bespot, verwond en gekruisigd, en U verdroeg het geduldig. Ik belijd hier dat ik geduldig zal zijn in alles wat U mij vraagt te verdragen, wat het ook zal zijn. U was niet toornig op degenen die U pijn deden, maar bad voor hen. Geef dat ik ook niet toornig op anderen zal zijn – behalve wanneer U door anderen wordt beledigd –

ongeacht hoe ergerlijk de dingen ook kunnen zijn als ik zelf bespot word ter wille van Uw Naam.

En aangezien U al Uw dagen niet in pracht en praal maar in armoede hebt doorgebracht, U die vaak geen plaats had om Uw hoofd neer te leggen, help mij om tevreden te zijn met mijn lot in deze wereld, hoe verachtelijk dit ook kan zijn. Als U mijn deel bent, heb ik genoeg. Ik beloof hier vandaag dat ik me verre zal houden van alle lusten en afgoden, en mijn hart aan U zal geven. Dit alles zal ik morgen aan Uw tafel bezegelen.

Avondmaal

Op zondag 11 augustus wordt het Heilig Avondmaal bediend door ds. John Anderson (1668-1721). Elizabeth ervaart deze eerste keer dat ze aan het sacrament deelneemt als een verzegeling van haar verbond met Christus. Als ze na de dienst thuiskomt, schrijft ze met blijdschap neer: ‘Gij zijt mijn God en ik ben Uw dienstmaagd!’ Tijdens de dagen na haar eerste deelname is Elizabeths hart vervuld met vrede en geluk. In gevoelige woorden beschrijft ze haar vreugde:

Ik kon me slechts verwonderen over de liefde van God in Christus Jezus, want mijn aandeel in Christus werd zo duidelijk voor mij, dat er in mijn hart geen twijfel over bestond dat het tegendeel mogelijk zou zijn. O, mijn hart was zo vol van vreugde, dat mijn tong of pen het niet kon uitdrukken! Wanneer ik nadacht over het recht dat ik had op God, door de toepassing van de dood en het lijden van Christus, werden de lofliederen in mijn mond gelegd waardoor ik met vreugde en triomf mijn weg vervolgde.

Alle dingen werden gemakkelijk voor mij gemaakt, hoewel ze anderszins moeilijk waren, vooral het kruisdragen voor Christus. Ik dacht dat ik van harte de galg kon omhelzen. De gedachte te worden verbrand op een brandstapel deerde me niets. O, is er iets te bedenken wat de weg van een christen moeilijk kan maken? Probeer de duivel mij te verleiden om niet te geloven? Ik zal hem ant-

woorden met de beloften. En als beproevingen mijn deel zijn, zal de gloriekroon alles goedmaken!

Wanneer ik mijn metgezellen hoorde klagen over hun leven, verwonderde ik mij en bestrafte ik hen. ‘Waarom klagen jullie? Hebben jullie niet van Christus gehoord? Zijn jullie onwetend? Hij is een Profeet. Zijn jullie bevreesd om overweldigd te worden door de vijanden? Hij is een Koning, Die alles voor Zijn volk is.’ Ik dacht werkelijk dat er geen tegenslagen zouden zijn op de hele weg naar de hemel.

Ik vroeg me af wat anderen bedoelden wanneer ze zeiden dat de godsdienst iets sombers was. Ik kon niets dan vreugde vinden. Ik zong met David: ‘Mijn berg is vastgezet; ik zal niet wankelen in eeuwigheid.’ In deze aangename toestand leefde ik een tijdje door, zonder te denken aan de verleidingen die satan mij wilde voorhouden om mij te laten struikelen. Ik roemde vrijmoedig, zong blijmoedig en was zonder vrees.